

M. EMİN RESULZÂDE'NİN ÖZEL DEFTERİNDEKİ TÜRK ŞAİRLERİNDEN SEÇTİĞİ ŞİİRLER

PROF. DR. FİKRET TÜRKMEN

M. Emin Resulzâde, Türkiye'de ilki 1910'da, ikincisi 1922'de son olarak da 1947'de bulunmuş ve Ankara'da 6 Mart 1955'te vefat etmiştir. Türkiye'de bulunduğu sırada yaptığı yazışmalarla, hürriyet ve istiklâl uğrunda mücadelelerine devam etmiştir. Bu döneme ait evrakından bir kısmı mutlu bir tesadüf olarak elimize geçti. Bu evrak içinde dosyalar, Rusça, Türkçe, İngilizce mektuplar ve aldığı cevaplar ile çok özel notlar, ilmî çalışma müsveddeleri bulunmaktadır. Ayrıca iki de özel defter vardır ki, bu yazımızın konusu bu defterlerden birisi ile ilgilidir.

Milletlerin hayatına yön veren büyük insanlar, liderler daima sembol olmuşlardır. Bu insanların hayatları herkesin bildiği ya da bilmesi gerektiği kadar yazılır. Hatta denilebilir ki bu büyük abide şahsiyetlerin gerçek hayatları, acı ve ıstırapları, sevinçleri, ruhlarının gıdalandığı kaynaklar, zaman zaman ikinci plâna düşer. Bir bakıma kamu vicdanı onlara epik bir karakter verir, yani des-tanlaştırır.

Halk, onlarda ideal insan tipini bulmak ister. Bu yüzden onların en küçük evrakı, zevki ve çevresi büyük önem taşır. Verdikleri kararlardaki isabet, mücadelelerinin temel amaçları sürekli konuşulur. Tabii olarak bir de muhalif grup teşekkül eder. İşin gerçeğini öğrenmek oldukça uzun zaman alır. Elbette onu tanıyanların mesâif arkadaşlarının dost ve düşmanlarının fikirleri, düşündükleri ve yazdıkları, anlaşılmasında önemlidir. Ancak hiçbir delil, onun bizzat kendisinin yaptığı veya yazdığı kadar gerçek olamaz. Bu bakımdan, şimdi inceleyeceğimiz 2 numaralı defterdeki bizzat onun el yazısıyla kaleme alınmış Türk şairlerinden 34 şiir son derece önemlidir.

Diğer defter ise yine şarktan bazı şairlerin şiirleri, onların tercümeleleri, birkaç günlük hatıra ile Azerbaycan tarihi, dili ve kültürü ile ilgili yayımlanmış eserlerin bibliyografyasını ihtiva etmektedir. Bu defterde Kayıkçı Kul Mustafa'dan,

Yine geldi evvel bahar günleri
Yüce dağlar yol olduğu zamandır
Yalvaruban Hakka niyaz ettiğim
Bülbül güle kul olduğu zamandır.

mısraları ile başlayan 5 hanelik şiiri almış olması dikkate şayan bir husustur. Bu yazımızda sözünü ettiğimiz 34 şiirin hemen hemen tamamı Tanzimat veya Meşrutiyet dönemi şairlerine aittir. 1. deftere sadece bir halk şiirini alması, sanki batı ve doğu ayrımı içinde halk şiirini doğu edebiyatı içinde düşünüyormuş fikrini veriyor. Seçtiği şairin bir destan şairi olması (Genç Osman Destanı musannifi) şiirde gurbet duygusunun işlenmesi, M. Emin Resulzâde'nin temel karakterinden ayrılmadan, beşerî duygulara da yer verdiğini gösteren örnektir denilebilir.

İkinci defterdeki şiirlerin ilkinin N. Kemal'e ait olması bizce dikkate değer bir husustur. Resulzâde'nin ruh yapısı N. Kemal'in mücadelecî ve ateşli ruh yapısına çok benzemektedir. Acaba, ilk şiirin, N. Kemâl'in "Vaveylâ"sından seçilmesinde, onun ihtilâlcî yani sanatla şahsiyeti birleştiren yönünün tesiri yok mudur? Bilindiği gibi bizde cemiyet mistisizmi, ulvî kıymetler yolunda ferdin kendisini feda etmesi, mücadele, tahrik ve çekilen ıstırapla özlenen saadet şeklinde N. Kemal'le başlamıştır.

N. Kemal bu şiirinde, "Âdem evlâdı bir takım canı" demektedir. Akif de daha sonra "Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar" diyerek aynı duyguyu ifade edecektir.

Resulzâde'nin ilk olarak bu şiiri defterine yazması, sanki bir yangının, bir ruh fırtınasının ilk kıvılcımını, ilk kıvılcığını vermek istiyormuş diye düşünülebilir.

İkinci şiirde de, aynı duygunun, hürriyetin tarih şuurunun ve bunlardan çıkarılması gereken derslerin ifadesi yer almaktadır. Bu iki şiir, aynı zaman Resulzâde'nin N. Kemal'e olan hissî yakınlığını göstermektedir.

Bu iki şiirden sonra, şiirlerin konuları çeşitlenmekte, işgal altındaki Anadolu'nun ıstıraplarını, imdat çılgınlıklarını, Türk dünyasının esaretini, göz yaşlarını anlatan şiirler ilk grupta yer almaktadır. 3., 4., 12., 13., 15. şiirler bunların en çarpıcı örnekleridir.

3. şiir İhsan Râif Hanım'ın "Feryad ve Vicdan" adını taşıyan I. Cihan Harbi ilgisinden sonra kaleme alınmış, bir felâket şiiridir. Bu şiir İhsan Râif'in "Fer-

yadlar" başlığında topladığı 4 şiirinden ikincisidir. Diğerleri de Balkan ve Çanakkale savaşları ile ilgili şiirlerdir.

İhsan Râif bu şiirinde, işgalde düşmanın yaptığı vahşeti tasvir ediyor;

...
Ey evlatlar, son ricamdır, son sadâm
Alın benim intikamım, intikam, ah intikam!

mısraları ile çılgınlık atar. Şiirin sonunda;

Şan ve zafer nidâsıyla ya bizleri güldürün
Ya, siz bizi düşmanlara çiğnetmeyin öldürün.

diyerek gençleri coşturmak ister.

Aynı duygular 4. şiirde Aka Gündüz'ün "Bozgun" adlı şiirinde de yer almaktadır. Balkan harbindeki yenilgimiz üzerine çekilen acıları, vatanın garipliğini, harap edilen, söndürülen ocakları anlatır ve her kıta sonunda,

Ağla, gözüm, ağla hicran yaraşır
Vatansız erkeğe zindan yaraşır

şeklinde feryad eder. Türkün yenilgisinden büyük bir utanç duyar.

Utan ey Türkoğlu, halinden utan,
Bunu mu diledi senden Kayıhan?
Böyle mi emretti ulu yaradan?
Hüdaverdigârı soran yok mudur?
Fâtilh türbesine varan yok mudur?

Ağla gözüm ağla hicran yaraşır
Kurumuş sineye al kan yaraşır.

Şairin buradaki kastı hakaret değil, yeniden canlandırma, bir ateşleme olarak yorumlanmalıdır kanaatindeyim.

12. ve 13. şiirler M. Emin Yurdakul'a aittir. Her ikisinde de aynı şekilde, yurdun çektiği sıkıntılar anlatılmakta, sonunda bu sıkıntıların Türkün gücü ile aşılabileceği belirtilmektedir.

15. şiir İsmail Neşat'ın "Rüzgârın Öğüdü" başlığı ile deftere yazılmış, mavi sisli Kafkas dağlarından aşan rüzgârın diliyle Türk illerinden haberler ve

sesleri gelmektedir.

O illerde ağlaşırlar... Mâi, siyah, yeşil gözler.
Ak saçlı hasta kadınlar, Türk kızları güzel yüzler.
Akşamları gün batarken gölgelerde bekleşerek
Melil melil ufka bakıp duâ eder dertleşirler.

mısraları bu duyguların ifadeleridir.

M. Emin Resulzâde'nin geçtiği şiirlerin ikinci grubunu, büyük Türk tarihinin Türk kahramanlığını ve büyük ülküyü anlatan şiirler teşkil etmektedir: 5. şiir bu şiirlerin en çarpıcı örneğidir. M. Emin Yurdakul'un "Selam Sana" başlıklı şiirinde Türkün Anadolu macerası, tarihin derinliklerinden başlayarak sanki özetlenmekte, Türkün adaleti, kahramanlığı anlatılmakta ve şiirin sonunda da,

"Muhterem Şehitlerimiz Fethi ve Sadık Beğlere"

övgü söylenmektedir. Uzun bir manzume olan şiirin değişik yerlerinde, gazilerimiz ve şehitlerimiz için;

"Selam sana ey..." hitabıyla saygı belirtilmektedir. Son iki mısra da aynı şekilde bir selâm töreni gibi ifade edilmektedir.

Selam size Yavuzların, Selimlerin ahfadı
Selam size Barbaros'un şehid olmuş evladı.

Bu iki grup şiirden sonra, Tanzimat ve Meşrutiyetin, sosyal olmaktan çok tabiat tasvirleri ile ruh hâllerinin anlatıldığı üçüncü grup şiirler gelmektedir.

Hayat karşısında bedbin, gerçeklerden kaçan büyük bir melânkoli ve hayal âleminden medet uman şairlerin şiirleri de Resulzâde'nin defterinde yer almaktadır. Bu şiirlerde ortak nokta derin bir lirizm ve cemiyetten kaçıştır. Hüseyin Suad'ın "Takrir-i Melâl" (Göz yaşları), Fâik Ali'nin "Çamlar", Cenap Şahabettin'in "Firkatte", M. Hilmi'nin "İlhâm-ı Firâk", Ali Kami'nin, "Ceriha-î Kalbim", M. Namık'ın, "Müzlim Terâneler", Süleyman Nesib'in "Hande-i Adem" ve Tefik Fikret'in defterin son yapraklarında yer alan, "Tarih-i Kadim", "Hayat", "Bir Lahza-i Taahhür" ve "Dün Gece" isimli şiirler bu tür içindeki şiirlerdir.

Resulzâde'nin bu şiirleri seçerken ne düşündüğünü, nasıl bir duygu içinde olduğunu bilmiyoruz. Ancak koyu bir istibdadın yarattığı, sosyal konulardan uzak, içe dönük psikoloji onu da etkilemiş olmalıdır. Zaten kendi durumu da bu

şiiirlerdeki hayal âlemine uygun olan Resulzâde, en çok bu şiiirleri seçmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki istibdat idaresi ile Azerbaycan'daki idare arasında benzerlik bulmuştur. Şiiirlerindeki yalnızlık isteği ve yalnızlıktan kaçış tezati en dikkati çeken özelliştir. Tabiat unsurlarının sembolik olarak kullanılması da aynı şekilde ortak özelliklerdendir.

Dördüncü ve son gruptaki şiiirler, muhtelif konuları işlemektedir. Bunlardan 23. şiiir tek kıtalık "Bir Resim Üstüne" başlığını taşımaktadır. Celâl Sahir imzalı şiiirde bir resme bakan şairin, benliğinden uzaklaşıp saatlerce hayale dalması anlatılmaktadır.

27. şiiir Tahsin Nâhid'e aittir. Şair "Şiiirlerin İçin" başlıklı bu şiiirde, şiiirlerinin muhtevasını anlatmakta, hislerinin fecaatini, aşk için ağlayan gözlerini ve mahvolan zavallı bir hastayı görececeklerini belirtir. Aslında bu şiiir de üçüncü grup içinde düşünülebilir. O gruptaki şiiirler gibi mecazî bir ruh hâli anlatılmaktadır.

Bundan sonra, Ahmet Vefa'nın bir bayram tebriği olarak yazdığı şiiir yer almaktadır. Bu şiiirde, şair bir dostunun hem bayramını tebrik etmekte hem de evine gelirse mutlu olacağını belirtmektedir.

30. şiiiri Servet-i Fünûn edebî akımının önde gelen şairlerinden Hüseyin Suat yazmıştır. "Üvey Ana" başlıklı şiiirde, öz annesi olmayan bir çocuğun mahzunluğu işlenmiştir. Ona göre üvey ana ne kadar iyi olursa olsun;

"Bir öksüzün anasızlık, hayât-ı muğberine
Üvey ana, aşılanmış dikenli bir güldür"

veya,

Üvey ana ne kadar mihriban olursa yine
Cihanda Kâ'be'dir, öksüz için anne.

diyecektir.

Resulzâde'nin seçmiş olduğu şiiirleri, N. Kemal'in başta sözünü ettiğimiz ve grupların hiçbirine sokmadığımız iki şiiir gibi, Tefvik Fikret'in defterin sonunda yer alan dört şiiirini de grup dışı olarak incelemeyi düşündük.

Bu şiiirlerden ilki "Tarih-i Kadim"dir. Bilindiği gibi, Tefvik Fikret bu şiiiri ile geçmişini silmek ister. Bütün sosyal değerleri ve inançları şuurlu olarak kötüler. Osmanlı tarihinden ve İslâmiyetten, son derece serbest bir ifade ile nefretini belirtir. Tarih ona göre savaşırlardan ibarettir. Savaşın yarattığı şân ve

şeref, kahramanlık küçümsenir.

Tevfik Fikret'in bu şiiri yazıldığı günden bu güne kadar Türk kültür hayatında en derin iz bırakan şiirlerden biri olmuştur. Hakkında uzun süren münakaşalar açılmıştır.

Fikret'ten alınan ikinci şiir "Hayat"tır. Şair bu şiirini 1901'de yazmıştır. Hocam merhum Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret* isimli eserinde (İst. 1971) bu şiir hakkında; "*henüz yetişme çağındaki oğluna pasif bir hayat felsefesi aşılamaaya çalışır. Ancak bu aciz felsefeden de utanır. Âdeta oğluna kuvvetli bir inanç telkin etmek için irade felsefesini benimser.*" demektedir. (s. 107)

M. Emin Resulzâde'nin Tevfik Fikret'ten seçtiği üçüncü şiir "Bir Lahza-i Tahhür" dür. Bilindiği gibi bu şiir 21 Temmuz 1905'te padişaha karşı bir Ermeninin giriştiği suikastle ilgilidir. Fikret bu suikastın gerçek maksadını bilmez. Sadece istibdadı yıkacak bir hayırlı iş olarak düşünür. Bu yüzden;

Ey şanlı avcı, damını bihude kurmadın
Attın... Fakat yazık ki, yazıklar ki vurmadin,

diyerek bu olayı yüceltir.

Tevfik Fikret'in seçilen son şiiri "Dün Gece" başlıklı şiirdir. Fikret burda cemiyetin pisliklerini;

".....

Gönder şu dalgalar yıkasın, şeyn-i hilkatı"

diyerek ancak denizin yıkayabileceğini düşünür.

Sonuç olarak Mehmet Emin Resulzâde, seçmiş olduğu şiirlerle, his dünyasının bir kronolojisini vermiş gibidir. Şiirlerin tamamı (Kayıkçı Kul Mustafa'nınki hariç) Batı tarzında yazılan şiirlerdir. Ne divan edebiyatı ne de halk edebiyatı onun dikkatini çekememiştir.

Bu yüzden onun Batı yönünde kesin bir irade belirttiği söylenebilir. Şekil üzerinde hiç durmayı seçtiği şiirlerde dikkati çekmektedir. Onun için şekilden ziyade muhteva önemli olmuştur.

Şiirlerin konularına baktığımızda gördüğümüz çeşitlilik, M. Emin Resulzâde'nin zaman zaman millî duygular, zaman zaman Türk dünyasının çektiği ıstıraplar, zaman zaman da psikolojik buhranlar içinde olduğunu, insanların ve cemiyetin ortasındaki yalnızlığını hissettiğini söyleyebiliriz.

Seçtiği şairlerin bir ikisi istisna edilecek olursa, estetik yönü kuvvetli şairler olduğu söylenemez. Hatta bazılarının isimlerini bile koymaya lüzum hissetmemiştir. Eğer şiirler çok tanınmış olsalardı, bilindikleri için koymadığı

şekinde düşünebilirdik. Ancak yaptığımız araştırmada bu şiirlerin şairlerinin onun için fazla önem taşımadıkları anlaşılıyor. O sadece bulunduğu ruh hâline uygun şiirleri seçmiştir, şairleri değil...

Sanat eserleri, yaratıldıkları dönemleri aşar, millî hatta üniversal boyutlar kazanır. Bu tür eserlerde işlenen konu, estetik değerler sanatçının deha ve yeteneğinin şahikalarıdır. İkinci tür eserler ise yaratıldığı şartlar içinde değerlendirilir. O şartlardan uzaklaştıkça öneminden, değerinden kaybeder. Bizce Resulzâde'nin seçtiği şiirler bu ikinci gruba sokulabilir. Yani şiirler onun psikolojik durumuna ve sosyal şartlara uygun oldukları için seçilmişlerdir. Meselâ, Resulzâde gibi sosyal, mistik insanın "Bir Lahza-i Taahhür"ü seçmesi başka türlü izah edilemez!

Resulzâde şiirleri seçerken normal bir insanın davranışına uygun olarak ideolojisi ile duygularını dengelemek istemiştir.

MEHMED EMİN RESULZÂDE'NİN ÖZEL DEFTERİNDEKİ TÜRK ŞAİRLERİNDEN SEÇTİĞİ ŞİİRLER

1- Vâveyla (III Nefha)	- Namık Kemâl
2- Hürriyet Kasidesi	- Namık Kemâl
3- Feryâd ve Vicdân	- İhsân Râif
4- Bozgun	- Aka Gündüz
5- Selâm Sana	- Mehmed Emin Yurdakul
6- Yıldızlar	- (İsimsiz)
7- Nasırlı El	- (İsimsiz)
8- Hakikat-i Sevdâ	- (İsimsiz)
9- Takrir-i Melâl	- Hüseyin Suad
10- Haydi Kardeş	- (İsimsiz)
11- Terbiye'den	- Osman Fahri
12- Fener (Fener, Şiirler-I, s.103)	- M. Emin Yurdakul
13- Anadolu (Bütün Şiirleri, s.53)	- M. Emin Yurdakul
14- Ay Doğarken Düşünüş	- Türk Yurdu'ndan Sacid
15- Rüzgârın Öğüdü	- İsmail Neşât
16- Keman Dinlerken	- Mustafa Nâmık
17- Çamlar	- Fâik Ali
18- (Başlıksız, Bir dörtlük)	- Fâik Ali

19- Temâşâ-i Leyâl	- Enis Avni (Aka Gündüz)
20- Firkatte	- Cenap Şahabettin
21- İlhâm-ı Firâk	- M. Hilmi
22- Ceriha-i Kâlbim	- Ali Kâmi
23- Bir Resim Üstüne	- Celâl Sahir
24- Mâiler	- Celâl Sahir
25- Siyahlar	- Celâl Sahir
26- Yeşiller	- Celâl Sahir
27- Muzlîm Terâneler	- Mustafa Namık
28- Hande-i Adem	- Süleyman Nesib
29- Şiirlerim İçin	- Tahsin Nâhid
30- Bir Tebriknâme	- Ahmed Vefâ
31- Üvey Ana	- Hüseyin Suad
32- Tarih-i Kadim	- Namık Kemal
33- Bir Lahza-i Taahhür	- T. Fikret
34- Dün Gece	- T. Fikret

با نكند زودتر قابليت آوستنده اي بچير
پراستدالم با بچير اولمير كيزنجي . . .
ابن عوف

- زنده -
سنه اي انزام زفت ايه ده
ايه زرابي برسه رولر نظم
ايه آئنده كندى كدير به
نصو ايام عوي قار سيلم

بيجه شيرد رانما زامه
رانما نفل بهرلك قايچور
آره زوده كزار ايه ده هاه
يكي به جاذبه آهيور

يكاندوه جاتي زه انيك
انخار ايني جهانده نمبه . . .
قلدي انسغ امللم رود

بچه ايام كتابه در ايم
با به با نكند با اولسه با ايمير كدم
بيظم سغد قايچ
با بچير ايك ايه دم

قاسم علي

- تاناي بال -

اه تاناه بروم كچي ، ما بچس نفل
بچه رانله تاناي تاناي تاناي تاناي تاناي
بچه رانله بولر طله بولر ايلي
هده غلام ايجده هاه سترنگه اولور

بزنك بي ضيا ، دو كيلور فاك آسغه
بزننده ، ملاغدير افغده اهد
تقدربا بچير ايجده آفات راه
براي خنده سپا به افلا كه بشند . . .

برماندولنه ، ركنه « اولمير » ك حياتي
آهه اشغناز تانايه ايجده تيد
بكر كديت نسه سترنگه بولر ايلي
بزنك تاناي (عفتك ماتى . . .)